

POGLAVNIKU ODAN DO SMRTI - DVA NEOBJAVLJENA SVJEDOČANSTVA O MIJI BZIKU

Grada

Željko KRUŠELJ

Večernji list

Zagreb

Primljeno 15. 10. 2001.

Prihvaćeno 10. 11. 2001.

UDK/UDC: 355-05 Bzik, M.

94 (497.5) "1943/1945"

Sažetak

Desetljećima nije bilo poznato u kojim je okolnostima život izgubio Pavelićev poglavni pobočnik Mijo Bzik, jedan od ključnih ljudi međuratne ustaške emigracije koji je tijekom NDH bio politički propagandist i službeni povjesničar ustaškog pokreta. Tek je nedavno u Hrvatskom državnom arhivu pronađena Bzikova »Izjava« o ključnim ličnostima i načinu djelovanja ustaškog pokreta, sastavljena nakon njegova uhićenja u Sloveniji i ispitivanja u Zagrebu pred komunističkim istražiteljima 9. lipnja 1945. godine, samo nekoliko tjedana prije izvršenja smrtne kazne vješanjem. Prvi se put objavljuje i odluka Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Federalne Države Hrvatske od 9. travnja 1946. u kojoj je Bzik, za koga se u tom spisu tvrdi da je »u bjegstvu u inozemstvu«, posmrtno proglašen ratnim zločincem.

Ključne riječi: ustaški pokret, poglavnik, pobočnik, ratni zločin, tzv. Neovisna Država Hrvatska

Key words: Ustashe movement, poglavnik (fuehrer), adjutant, war crime, so-called Independent State of Croatia

Životopis Mije Bzika uglavnom je poznat istraživačima ustaškoga pokreta.¹ Rođen je 1907. godine u Reki² pokraj Koprivnice, završio je staklorezački zanat, a u pravašku se omladinu uključio u razdoblju svoga koprivničkog šegrtovanja. Bio je 1928. ravnatelj »Hrvatskog domobrana«, glasila Hrvatske pravaške republikanske omladine, gdje je i počeo stjecati naklonost budućega poglavnika Ante Pavelića. Zbog sudjelovanja u organiziranju proturežimskih ilegalnih grupa bio je 1931. osuđen na 18 mjeseci zatvora i interniran u Koprivnicu. Otud je početkom veljače 1933. prebjegao u ustaški emigranški logor Janka-pusta. No, ubrzo se priključio Paveliću u Italiji gdje je imenovan urednikom i izdavačem glasila »Grič« i »Ustaša«, a zbog organizacijskih sposobnosti imenovan je i poglavnim pobočnikom za

¹ Hrvatska enciklopedija, svezak III, Zagreb 1942., str. 568; Hrvatski biografski leksikon, svezak 2, Zagreb 1989., str. 554; Hrvatski leksikon, I. svezak, Zagreb 1996., str. 178; Tko je tko u NDH, Zagreb 1997., str. 62 - 63; Hrvatska enciklopedija, svezak 2, Zagreb 2000., str. 429; Željko KRUŠELJ, U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma, Koprivnica 2001.

² U biografijama se kao mjesto Bzikova rođenja ponekad umjesto kajkaviziranog oblika Reka navodi Rieka ili Rijeka, kako se to selo nazivalo tijekom NDH i u prvim poratnim godinama, a pojavljuje se i oblik Mučna Rijeka, koji je zapravo nastao spajanjem Reke i susjednog sela Velika Mučna, a danas se koristi samo kao naziv zajedničke željezničke postaje

upravne poslove u Glavnom ustaškom stanu (GUS). Budući da mu je bio fanatično vjeran, Pavelić ga je u rujnu 1934. poslao opet u Mađarsku kako bi, uz već odabranog makedonskog teroristu Velička Kerina, na Janka-pusti izabrao trojicu atentatora na kralja Aleksandra. Poslije atentata u Marseilleu talijanske ga vlasti nisu željele izručiti Jugoslaviji. U prosincu 1937. Bzik je pritvoren zbog pripreme atentata na predsjednika jugoslavenske vlade Milana Stojadinovića koji je bio u posjetu Italiji. Kada je Pavelić 28. ožujka 1941. bio kod Mussolinija na dogovoru o preuzimanju vlasti u domovini, Bzik mu je bio u osobnoj pratnji.

Nakon proglašenja NDH Bzik je potvrđen kao poglavnikov pobočnik. Postavljen je za posebnoga povjerenika za novinstvo i promidžbu pri Vladi NDH, što je u praksi značilo da je bio glavni cenzor. Ujedno je bio i ravnatelj lista »Ustaša«. U kolovozu 1942. tome je pridodana i dužnost glavara odgojnog ureda u zapovjedništvu Ustaške vojnice, nakon čega je dobio i čin ustaškog pukovnika. Imenovan je i članom Hrvatskoga državnog sabora. Kao Pavelićev bliski suradnik promoviran je u službenog povjesničara ustaškog pokreta, pa je objavio knjige »Ustaška borba«, »Ustaška pobjeda«, »Ustaška misao« i »Ustaški pogledi« te priredio Pavelićeve govore »Putem hrvatskog državnog prava«. Bzikove knjige nemaju historiografsku vrijednost jer su težile stvaranju Poglavnikova kulta, dok je autorov odnos prema političkoj zbilji bio nekritički pa se nije ustručavao ni od krivotvorenja povijesnih zbivanja.

Jedina Bzikova izravna vojna dužnost bilo je u listopadu 1944. postavljenje za zapovjednika Poglavnikove tjelesne bojne (PTB). U svibnju 1945. povlačio se sa svojom postrojbom prema Austriji. Tu se, sudeći prema arhivskoj građi, pojavljuju i jedine nedoumice u njegovoj biografiji.

Naime, povjesničari koji su u Hrvatskom državnom arhivu istraživali fond Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Federalne Države Hrvatske, mogli su na temelju uvida u spis »Zh. broj 9030« zaključiti da poslijeratnim komunističkim vlastima navodno nije bila poznata Bzikova sudbina. U odluci koja je potpisana 8. lipnja 1946., i kojom je Mijo Bzik zvani Miliša proglašen ratnim zločincem, navodi se da je tom »poglavnim pobočniku« i »ustaškom pukovniku P.T.B.-a« posljednje prebivalište »nepoznato« i da je »u bjegstvu u inozemstvu«. S druge strane, u hrvatskoj emigraciji također nije desetljećima bilo svjedočanstava o Bzikovoj sudbini pa je prevladavalo mišljenje da je i on jedna od neidentificiranih žrtava Bleiburga ili križnoga puta.³ Sličnog su uvjerenja bili i autori natuknice o Bziku u drugom svesku »Hrvatskoga biografskog leksikona« iz 1989., koji su naveli da je izgubio mjesto u »svibnju 1945.«, ali mjesto smrti stavljaju pod upitnik, kao i »Hrvatskoga leksikona« iz 1996., gdje je navedeno da je »nestao prilikom sloma NDH«.

U kojoj su mjeri takve manjkave spoznaje o Miji Bziku bile odraz nesređenosti arhivske građe, ponajprije one Ministarstva unutarnjih poslova,⁴ kao i nekoordiniranosti pojedinih institucija komunističkog režima, najbolje potvrđuje vijest iz zagrebačkog lista »Vjesnik«, kao »glasila jedinstvene narodnooslobodilačke fronte Hrvatske« od 27. lipnja 1945. godine. U njemu, u rubrici »Presude«, o Miji Bziku piše: »Na glavnoj raspravi 26. lipnja 1945. protiv ratnih zločinaca, Vojni sud Komande grada Zagreba presudio je na kaznu smrti vješanjem, trajan gubitak građanske časti i konfiskaciju imovine BZIK MIJU MARKOVA, rođ. 13. IX. 1907. u Mučnoj Rijeci, kotar Koprivnica, Hrvat, ustaški pukovnik, jer je kao ustaša emigrant od 1941. god. bio specijalni nadzorni povjerenik u GUS-u, preko svojih špijuna nadzirao rad naroda i ustaša, te je do raspadanja tzv. NDH vršio najodgovornije dužnosti u raznim uredima, šireći ustašku propagandu, što je sudjelovao u organizaciji i izradi plana ubijanja 'radi odmazde' i kao jedan od 'rasova' organizirao, naređivao i sam izvršavao surove zločine nad narodom«.

³ Usmena izjava istraživača ustaškog pokreta dr. Jere Jareba, dana autoru 25. listopada 2001. u Zagrebu

⁴ Fond MUP RH tek je početkom 1990-ih godina prebačen u Hrvatski državni arhiv, a njegovo korištenje i danas podliježe posebnoj proceduri

Portret Mije Bzika iz tridesetih godina 20. stoljeća

Iz te se vijesti može zaključiti da Bzik nije mogao biti obješen prije 27. lipnja 1945., tako da podatak od 21. lipnja iste godine⁵, kako se to posljednjih godina pretpostavljalo, nije točan.

Istraživačima je još važnije da se u fondu MUP-a RH⁶ nalazi i »Izjava« Mije Bzika, datirana 9. lipnja 1945., koju je kao uhićenik dao novim komunističkim vlastima. Ona je, doduše, nepotpuna jer nedostaje manji dio vezan uz njegovu mladost, školovanje i početke političkoga djelovanja, no sačuvano je sve ono što se tiče njegova djelovanja unutar ustaškog pokreta, a i obnašanja raznih dužnosti u državnom i vojnom aparatu NDH. Iz same se izjave može zaključiti da to nije bio jedini Bzikov pisani iskaz istražiteljima jer spominje i ranije ispunjavanje izvjesnog »Kartona« u kojem se u svoju

⁵ Podatak o 21. lipnja 1945. kao vjerojatnom datumu Bzikove likvidacije prvotno je objavljen u knjizi *Tko je tko u NDH*, str. 62

⁶ Hrvatski državni arhiv, MUP RH, 013.4/3, Kutija 73, Saslušni zapisnici ili drugi razni podaci o: Rafaelu Bobanu, Miji Bziku, Otonu Čušu, Ćirilu Kralju, Emilu Lahovskom, Jurju - Juci Rukavini, Tomislavu Sertiću i Vjekoslavu Servatzju

obranu navodno poziva na raniju pomoć koju je pružao Tomi Čikoviću i još nekim pripadnicima HSS-a iz koprivničkog kotara, kao i grupi talaca koje su ustaše zatvorili u židovsku sinagogu tijekom partizanskog napada na Koprivnicu u listopadu 1944. godine. Taj spis, međutim, još nije pronađen.

Iz strukture »Izjave« vidljivo je da je Bzik zapravo odgovorao na unaprijed postavljena istražna pitanja. Uhićenik se mahom ograničio na iznošenje ogoljene faktografije, pri čemu je najčešće izbjegavao vrijednosne sudove o svojim političkim suradnicima. Tako je najviše prostora posvetio zbivanjima u međuratnom razdoblju, razotkrivajući ustašku mrežu u Europi i preookeanskim zemljama. Dojam je da je u svemu tome davao informacije koje za komunističke vlasti više nisu bile od veće operativne važnosti.

Mnogo je suzdržaniji bio u ocjeni ustaške ideologije i politike, navodeći samo teme o kojima se raspravljalo unutar ustaškog vodstva (granice buduće države, administrativna podjela, vojni ustroj, zakonska regulativa, stav prema Srbima i Židovima, odnos prema osovinskim silama). Iz »Izjave« se ne vidi tko se zauzimao za kakvo rješenje, niti kako je u svemu tome presuđivao Poglavnik, nego samo upozorava da je Pavelić okončavao rasprave stavom da će konačne odluke ponajviše ovisiti o vanjskim okolnostima, »koje su izvan nas«. Indikativno je da Bzik uopće nije progovorio o pripremama i okolnostima izvršenja atentata u Marseilleu na kralja Aleksandra, iako je nepobitno utvrđeno da je bio jedan od organizatora tog dalekosežnog povijesnog čina. Ako se može suditi i prema iskazima niza drugih ustaških dužnosnika, koji su pohranjeni u fondu MUP-a RH, njegovi istražitelji očito nisu bili dovoljno pripremljeni za takav razgovor, niti su bili svjesni činjenice da je Bzik bio možda najpovjerljiviji Pavelićev suradnik.

Kada se razmatra Bzikov iskaz o ustroju i načinu funkcioniranja NDH, onda je još vidljivija njegova gotovo neokrnjena ideološka »pravovjernost«. Za ustaške je zločine izravno optužio tek Vjekoslava Maksa Luburića i njegove bliske suradnike (Tomić, Devčić, Sudar, Baljak itd.), uz izvjesnu ogradu i Eugena Didu Kvaternika, Icu Kirina i Eriha Lisaka, dok je odgovornost svih ostalih relativizirao, pravdajući se da su oni koji se u tom kontekstu najčešće spominju »najpomnijije izbjegavali bilo što o tome govoriti«, a zapovjednika Crne legije Rafaela Bobana čak je pokušao pretvoriti u ratnoga junaka. Iz »Izjave« izbija tek Bzikova suzdržljiva odbojnost prema dijelu ustaških dužnosnika koji ga osobno nisu cijenili jer nije bio ni intelektualac ni »terenac«, a neki su ga zbog crta lica pogrdno nazivali i Mongolom.

Upadljivo je da je Bzik na sve načine pokušao opravdavati ulogu samog poglavnika Pavelića, kojeg u »Izjavi« ni za što ne tereti, a čak mu ne predbacuje ni hijerarhijsku odgovornost, unatoč tome što je ustaški režim bio ustrojen diktatorski. Relativna je historiografska novost, ali činjenično nedokazana, Bzikova tvrdnja da je Pavelić navodno imao želju »još 1943. na miran način s partizanima dokrajčiti borbe i prolijevanje krvi« te da je jedna od razmatranih opcija rješavanja srpskog pitanja bila i ta da se s njima sklopi sporazum koji bi bio sličan onom iz Austro-Ugarske.⁷ Za istraživače je, nadalje, bitno da je i Bzik potvrdio da je nakon sporazuma Ciano - Stojadinović u Italiji ostalo tek oko 230 emigranata, što govori da je otprilike toliko ustaša povratnika u travnju 1941. godine s Pavelićem došlo u Hrvatsku.

Bzik je glavninu optužbi za nepovoljni tijek zbivanja u NDH sručio na njemačkoga poslanika u Zagrebu Siegfrieda Kaschea za kojega je ustvrdio da je »zapravo vladao« Pavelićevom državom. Ključni je problem, prema Bzikovu mišljenju, bio talijanski i njemački okupacijski sustav koji se nije ustručavao ni »tamanjenja našega življa«.

Što se tiče vrednovanja vlastite političke djelatnosti, Bzik je izbjegao »posipanje pepelom«, što je tada mnogim ustaškim dužnosnicima budilo krhku nadu u eventualno preživljavanje pred komunističkim vojnim sudovima. Uz već spomenutu epizodu o međuratnoj suradnji s koprivničkim HSS-ovcima, napomenuo je samo da mu je cilj bila »nezavisna Hrvatska i u njoj socijalna pravica« i da nije kriv što politička promidžba kojom se bavio to nije mogla pokazati.

⁷ Godine 1905. pet je stranaka na temelju Riječke i Zadarske rezolucije oformilo Hrvatsko-srpsku koaliciju, koja je na izborima 1906. s vlasti skinula mađarone i vladala sve do sloma tzv. Dvojne Monarhije

Kao što je već rečeno, drugi je dosad neobjavljeni dokument »Odluka o utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača«, koju je u proljeće 1946. godine u Zagrebu sastavila Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača. Taj je spis tipični odraz komunističkoga revolucionarnog radikalizma⁸ jer opravdavanje za Bzikovo proglašenje ratnim zločincem nije bilo poduprto bilo kakvim konkretnijim dokazima, nego isključivo njegovim napisima u raznom ustaškom tisku. Štoviše, u »kratkome opisu i kvalifikaciji zločina« i u prvom dijelu rubrike »pojedini o zločinu« glavna je inkriminacija Bzikovo imenovanje 1942. godine za člana Hrvatskoga državnog sabora, kao i funkcija poglavnoga pobočnika. Osim promidžbenog rada, teretilo ga se i za primanje visokog ustaškog odličja, pa i onog koje mu je dala slovačka kvislinška vlada.

Već je iz toga razumljivo da su se službenici Zemaljske komisije u sastavljanju svojih odluka uglavnom služili pregledom tiska i službenog lista NDH, a nisu analizirali dokumentaciju pojedinih ministarstava i državnih službi. Tako im je u Bzikovu slučaju promaklo da je, primjerice, obilazio teren, pogotovo rodni koprivnički kotar, i svoja politička zapažanja slao u Zagreb. Na temelju njih progonjeni su i brojni ustaški neistomišljenici. No, Bzikov je slučaj utoliko bizarniji što se takvo prikupljanje dokaza odvijalo nakon njegova smaknuća koje je izvršila ta ista komunistička vlast ne bi li se makar i naknadno opravdala spomenuta odluka Vojnoga suda Komande grada Zagreba.

Dokument br. 1

MIJO BZIK: IZJAVA

(...) Nakon što sam već tokom ranijih mjeseci te godine radio na organizaciji Hrvatske pravaške mladine u Koprivnici i okolici, došao sam u mjesec rujnu u Zagreb, gdje sam namješten u listu »Starčević«, glasilo spomenute omladine kao upravitelj i pomoćnik uredniku u poslovima tiskare te prikupljanja i razvrstavanja manjih člančića i viesti za list. U to sam vrijeme već i ja pisao svoje prve male članke, koji su izašli u »Starčeviću« i »Hrvatskom Pravu«. Na tom sam poslu ostao sve do studena 1928. kada je mjesto »Starčevića« pokrenut list »Hrvatski Domobran«. Ja sam prešao tome listu u prijašnjem svojstvu, a također sam i s člancima i vijestima suradjivao.

U to vrijeme, to jest u listopadu 1928. Pavelić je bio veoma aktivan, te se je često sastajao sa svojim suradnicima i to dr. Brankom Jelićem, dr. Milom Budakom, Gustavom Perčecom, Stjepanom Javorom i nekim drugima. Jedne večeri pozvao je Pavelić na širi sastanak i druge omladince, pa sam tamo bio i ja prisutan. Tu je Pavelić saobćio da pravašku omladinu treba malo po malo likvidirati, a naše povjerenike i odbore upotriebiti za prikupljanje u novi sveobći hrvatski omladinski pokret, Hrvatski Domobran. Zbog toga su neki na sjednici prigovorili uz obrazloženje da se sa novom stvari možda ne će uspjeti, a dosadanju ćemo sami upropastiti. Od toga dana se je započelo sa tim radom, te su Jelić i Perčec obilazili hrvatska mjesta ili pozivali bivše suradnike iz pravaške omladine u Zagreb, te nastojali postići što veći uspjeh u stvaranju novoga pokreta. Akoprem je odaziv u narodu bio dosta jak, ipak je bilo velikih poteškoća zbog toga što se pokretu otvoreno nisu pridružili i predstavnici omladina Hrvatske seljačke stranke, Hrvatske federalističke stranke te njihovi sveučilišni klubovi. Sve do odlaska u emigraciju Pavelić je u svome stanu u Sudničkoj ulici mnoge primao osobe iz Zagreba i pokrajine. Ja sam bio također nekoliko puta kod njega, kojom mi je zgodom tumačio značaj i važnost borbe za hrvatsku slobodu i poticao na izdržljivost. Povjerio mi je također da posređujem u prepirkama između Ante Valente i Jože Milkovića s jedne te Ante Jedvaja s druge strane. Odlazak Pavelića spremio se je u najvećoj tajnosti, a izgleda mi da su ga do nekog izvjesnog mjesta pratili spomenuti Milković i Valenta,

⁸ Opširnije vidi u: Dušan BILANDŽIĆ, Hrvatska moderna povijest, Zagreb 1999., poglavlje »Jugoslavija u razdoblju uspostavljanja revolucionarne diktature (1945. - 1950.)«

jer je drugi dan Milković izjavio da se je potajno o budućem radu dogovorio sa pok. Stipanom Javorom, koji je zaista poslije rukovodio taj posao, putovao u Beč na sastanke sa Pavelićem i donosio direktive.

Čitav rad Hrvatskog Domobrana, zapravo već sada ustaške organizacije u Zagrebu, predvodila je skupina omladinaca Marko Hranilović, Matija Soldin, Mijo Babić, Zvonko Pospišil i braća Faber. Prem sam ja pripadao slabije radikalnoj skupini pod vodstvom Ante Jedvaja, ipak sam po nalogu Javora a i iz vlastite pobude podržavao vezu sa Markom Hranilovićem i Soldinom, s kojima sam se nekoliko puta bio sastao i dogovarao o radu, ali se konačno s njima razišao zbog osobe Perčeca, kome su me oni htjeli slati u inozemstvo, dok sam ja htio vezu sa Jelićem

Nakon ubojstva Tonija Šlegla u ožujku godine 1929. medju mnogim ostalima omladincima bio sam i ja uhićen i zatvoren na zagrebačkoj policiji. Ostao sam tamo do konca srpnja 1929. te po prvi put upućen u internaciju u Koprivnicu, gdje sam ponovno uhićen početkom studena i odveden u Zagreb. Tamo je već pohapšena čitava skupina omladinaca i starih pristaša stranke prava kao i mnogi sveučilištarci. U zatvoru sam pod istragom ostao dvadeset mjeseci, te osuđen na 18 mjeseci zatvora te nakon toga u lipnju 1931. po drugi put upućen u internaciju u Koprivnicu, gdje sam pod teškim prilikama izdržao do početka veljače 1933. kad sam u društvu pok. Mije Kralja i Martina Nemca, oba iz Koprivnice, pobjegao u Mađarsku. Tu smo se prijavili mađarskim vlastima u Gjekenešu, koje su nas u tom mjestu i u Sombathelu zadržale u zatvoru desetak dana, zatim nas pustile na kolodvoru u Kanjiži, gdje nas je na proputovanju dočekao Gustav Perčec, koji nas je zatim predao nekom namješteniku Janka-puste da nas odvede u sam logor. U logoru se je nalazilo tada najviše dvadesetak ljudi, od kojih ni jedan danas poznati emigrant, dok ih je pet do šest boravilo stalno u svojim kućama uz granicu, te bi od vremena do vremena dolazili po upute i naloge i donosili vijesti iz domovine. Ja sam ostao na Janka-pusti tek mjesec dana. U to se je vrijeme započelo radom na ribnjaku, podučavalo bi se ljude u oružju, od kojeg je bilo nešto starog. Baš u času moga odlaska u Italiju, koji je po nalogu Pavelića uslijedio nakon jednomjesečnog boravka, stigao je u logor kao vojni izobrazitelj za onda kapetan Emil Lahovski, a očekivalo se je i oružje za koje sam poslije saznao da je stiglo iz Italije. Sa čitavim je poslovima Janka-puste kao zapovjednik u Mađarskoj rukovodio Gustav Perčec preko pobočnika Zvonka Pospišila. Dr. Frank nije dolazio na Janka-pustu, ali se je Perčec s njim sastajao u Pešti. Za vrijeme moga boravka došao je tamo i general Perčević te general Medzger koji je potonji bio nekim posebnim povjerenikom G. Perčeca. Pavelić je takodjer onih dana obišao logor na Janka-pusti, ali je brzo otputovao. Tom je zgodom ljude bodrio kraćim govorom, pozivajući ih na strpljenje. Za ono vrijeme su tamošnje prilike bile vrlo dobre. Hrana je bila vrlo dobra.

U Italiju sam prema nalogu Pavelića stigao po prilici početkom travnja ili svršetkom ožujka 1933. te sam smješten u Pavelićevom uredu kao pisar i držatelj reda u kancelariji. Glavni organizatori i funkcioneri bili su u ono vrijeme: Vjekoslav Servatzi⁹ kao povjerenik u Fiumi, Stanko Hranilović kao povjerenik u Milanu. Preko njega išla je sva pošta k Paveliću i od Pavelića, zatim Joža Milković koji je bio administrativni upravitelj u logoru, Ante Brkan kao povjerenik u Zadru, dr. Andrija Artuković najprije kao zapovjednik logora u Bovagneu, zatim kao povjerenik za posebne poslove, kojih bi mu Pavelić povjerio, kao npr. povjerenik u Comu, te poslije za odlazak u Englezku zbog predobivanja simpatija Engleza za našu stvar. Taj je pokušaj medjutim skrahirao, te je Artuković bio predan francuskim vlastima, a ove ga opet predale jugoslavenskim vlastima. Važne su ličnosti bile u ono vrijeme Marko Došen, koji je imao posebnu zadaću podržavanja veza sa Makedoncima, te zatim Ante Valenta i Zlatko Frajsman, koji su u Južnoj Americi vrlo uspješno radili. Herenčić, Moškov i Boban nisu do tada još došli do izražaja, dok su tokom vremena do većeg izražaja na Janka-pusti došli pok. Juraj Francetić i Vjekoslav Luburić.

S Pavelićem su suradjivale najviše organizacije »Hrvatski savez uzajamne pomoći« u Belgiji, te »Hrvatski Domobran« u Južnoj Americi, čiji su ogranci, osim Argentine, postojali u Braziliji, Boliviji i

⁹ Prezime toga generala i ustaškog pukovnika točnije se piše Servatzy.

MIJO BZIK :

Izjava.

(...) Nakon što sam već tokom ranijih mjeseci te godine radio na organizaciji Hrvatske pravaške omladine u Koprivnici i okolici, posao sam u mjesecu rujnu u Zagreb, gdje sam namjesten u listu "Starčević", glasilo spomenute omladine kao upravitelja i pomoćnika uredniku u poslovanju tiskara te prikupljanja i razvrstavanja manjih člančica i vesti za list. U tom sam vrijeme već i ja pisao svoje prve male člance, koji su izašli u "Starčeviću" i "Hrvatskom Pravu". Na tom sam poslu ostao sve do studena 1928. kada je ujesto "Starčevića" pokrenut list "Hrvatski Dnebran". Ja sam prešao tome listu u prijašnjem svejstvu, a također sam i sa člancima i vijestima suradjivao.

U to vrijeme, to jest u listopadu 1928. Pavelić je bio veoma aktivan, te se je često sastajao sa svojim suradnicima i to Dr. Brankom Jelićem, Dr. Milom Bušakom, Gustavom Perčecom, Stjepanom Javerom i nekim drugima. Jedne večeri pozvao je Pavelić na širi sastanak i druge omladince, pa sam tamo bio i ja prisutan. Tu je Pavelić saobćio, da pravašku omladinu treba male po male likvidirati, a naše povjerenike i odbore upotriebiti za prikupljanje u novi sveobći hrvatski omladinski pokret, Hrvatski Dnebran. Zbog toga su neki na sjednici prigovarili uz obrazloženje, da se sa novom stvarima možda ne će uspjeti, a dosadašnju ćemo sami uprepastiti. Od toga dana se je započelo sa tim radom, te su Jelić i Perčec obilazili hrvatska mjesta ili pozivali bivše suradnike iz pravaške omladine u Zagreb, te nastojali pestići što veći uspjeh u stvaranju novoga pokreta. Akoprem je odaziv u naredu bio dosta jak, ipak je bilo velikih poteškoća zbog toga, što se pokretu otvoreno nisu pridružili i predstavnici omladina Hrvatske seljačke stranke, Hrvatske Federalističke stranke te njihovi sveučilišnim klubovi. Sve do odlaska u emigraciju, Pavelić je u svome stanu u Suđničkoj ulici mnoge primao osobe iz Zagreba i pokrajine. Ja sam bio također nekolicinu puta kod njega, kojem mi je zgođem tumačio značaj i važnost berbe za hrvatsku slobodu i peticao na izdržljivost. Povjerio mi je također, da posređujem u prepirkama između Ante Valenta i Jože Milkevića s jedne te Ante Jedvaja s druge strane. Odlazak Pavelića spremio se je u najvećoj tajnosti, a izgleda mi, da su ga do nekog izvjesnog mjesta pratili spomenuti Milkević i Valenta, jer je drugi dan Milkević izjavio, da je prošle noći imao posebnu ugođnu dužnost. Koliko mi je poznato, Pavelić je petanje o budućem radu dogovorio sa pek. Stipanom Javerom, koji je zaista poslije rukeveo taj posao, putovao u Beč na sastanke sa Pavelićem i donosio direktive.

Čitav rad Hrvatskoga dnebrana, zapravo već sada ustaške organizacije u Zagrebu, predvedila je skupina omladinaca Marke Hranilević, Matija Seldin, Mije Babić, Zvenko Pospisil i braća Faber. Prem sam ja pripadao slabije radikalnoj skupini pod vodstvom Ante Jedvaja, ipak sam po nalogu Javera a i iz vlastite pobude podržavao vezu sa Markom Hranilevićem i Seldinom, s kojim sam sa nekolicinu puta hio sastao i dogovarao o radu, ali se konačno s njima razišao zbog osobe Perčeca, kome su me oni htjeli slati u inozemstvo, dok sam ja htio vezu sa Jelićem.

Nakon ubejstva Toni Šlegla u ežujku godine 1929. medju mnogim ostalima omladincima bio sam i ja uhićen i zatvoren na zagrebačkoj policiji. Ostao sam tamo do konca srpnja 1929. te po prvi puta upućen

-24- 25 26

Čitave povlačenje do austrijske granice bile je praćene raznim pregeverima, na koje bi redovito odigrali Servatzi i prof. Orljen, a koji puta i Herenčić. U času kad su izvjesene bijele zastave bile je belnih prizera. Moram pripomenuti, da je većina civilnog ljudstva živjela pod dejmom trašnog nekog terora, ako bi pobijedili partizani na Rusima. Da li je to bio osjećaj ili posljedica prošlosti, ne znam. Osim pomaganja kod ranjenika i svrstavanja saveza, nisam na cijelom putu imao nikakvu dužnost niti sam do zadnjeg časa znao o osnovama. Kad sam vidio iz daljega bijele zastave, potrčao sam potražiti Herenčića ili Bobana, no ljudi su mi rekli, da su oni praćeni Viktorom Tomićem i još nekima otišli u šumu. . . Ja sam sa ostalim pripadnicima P.t.b. prešlo samokrese i ušao u prvu pješачku kolonu, te preko zatvora u Mariboru i Celju stigao u Zagreb.

Kao obrazloženje što sam se u "Kartonu" pozvao na Tomu Čikevića, koji je neki veliki partizan ki funkcioner dodajem, da sam s njim za vrijeme diktature bio vrlo dobar i da je i on s nama tada suradjivao. Kao je pak za vrijeme Dide Kvaternika među ostalima uhićen on i još neki seljaci, ishodio sam od Pavelića, da ih se pušti. I po drugi put sam pravodobno spriječio njegove zatvaranje, pa i njegov i Stjepana Prvčića odlazak u Jasenovac tamo, što su pušteni na slobodu i stavljeni pod lagan nadzor. I u nekim drugim zgodama založio sam se za zatvorenike, a prigodom partizan kog velenapadaja na Koprivnicu, moje rodno mjesto, kad sam čuo da neki neodgovorni spremaju pekolj preventivno uhićenih sumnjivih građana, potrčao sam do Bobana i zajedno s njim preobravio jedne prieme među uhićenima u skloništá židovske begemlje. Boban je izdao nalog da se pojača straža i povede i traga i prenađe one, koji su taj navedni pekolj spremali. O moju socijalnom shvaćanju ne ću govoriti: cilj mi je bio Nezavisna Hrvatska i u njoj socijalna pravica. U mojem promišljenom radu to možda nije došlo do izražaja, ali nisam kriv što promišljenost ne može nikada biti izraz osjećaja i istine.

Zaključeno :

Zagreb, 9. lipnja, 1945.

Mije Bzik

Mijozrić
pučevnik P.t.b.

Čileu. Veza organizacija s Poglavnikom bila je uglavnom pismena, osim tu i tamo kad bi koji posebni povjerenik (dr. Jelić, dr. Stjepan Perić) obišli organizacije. S Južnom Amerikom dopisivalo se je preko Berlina zračnom poštom, koja bi se otpremala poput ostale pošte, i izvještaja Paveliću na adresu Stanka Hranilovića, a koja je glasila: Paolo Gjurić, Via Bambaia No. 2 Milano, a poslije, dok je Pavelić bio u Torinu, onda takodjer na Hranilovića, ali ovaj put u Bolognu na adresu: Pietro Buia Casella postale Bologna. Onaj naime dio rada i života emigranata koji se je prije odvijao u Milanu, preseljen je sada u Bolognu. Tu bi kadkad dolazio i Pavelić, a tu bi se privremeno zadržavali i oni emigranti bez dužnosti i posla.

Čitava je organizacija bila podijeljena po prilici ovako: Glavni Ustaški Stan i Vrhovno starešinstvo Hrvatskog Domobrana bilo je tamo gdje se je nalazio Pavelić. U Italiji je postojalo zapovjedništvo logora na kojoj su se na dužnosti mijenjali sadašnji pukovnici Stjepan Tomičić i Narcis Jesensky, dok su na koncu na Liparima zapovjedali kao glavni dr. Mile Budak a u logoru Nikola Zelić, za onda zastavnik. Isto tako postojalo je i posebno zapovjedništvo u Madžarskoj, koje je od Perčeca god. 1934. preuzeo general Servatzi. Među ličnostima koje su tada važile kao osobito ugledne posebno su iskakali dr. Mile Budak, Ivo Perčević, Stjepan Duić, Dr. Stjepo Perić. Za lakše očuvanje tajne ustaškoga rada javni se je rad obavljao pod imenom Hrvatskog Saveza u Belgiji ili Hrvatskog Domobrana u Americama, koja su imala u tu svrhu svoja starešinstva i podstarešinstva. S vremenom je naime rad prenesen i u Sjevernu Ameriku. Iz redova saveza i Domobrana izvlačilo bi se prema potrebi posebno proučene ljude, a koji su imali volju dobrovoljno poći u logor. Treba reći da je dobrovoljaca bilo mnogo, no da su mnogi pošli na put u logor misleć na neki pustolovni lijepi život. Osim Amerike i Belgije, nisu u ni jednoj državi javno postojale naše organizacije. Oni iz Holandije dolazili bi na prisegu, po upute i promičbu u Belgiju. Pokušalo se je organizirati u Češkoj, nu osim pojedinaca, koji su se prikriili, češke su vlasti s vremenom protjerale sve radnike koji su širili ustašku promičbu i pokušavali provodjati organizaciju. U Njemačkoj su postojali ogranci na nekoliko mjesta, nu nije se ni tamo javno djelovalo, već su članovi ustaše, najviše takozvani korpari podržavali medjusobne veze. U Njemačkoj je najviše radio Mijo Gavranović, zatim Ikan Frankić i Ivan Kogalj. U Belgiji su aktivno radili Fabijan Čorić, Marko Roščić, Marijan Šola i kao poseban povjerenik za verbovanje i odašiljanje ustaša u logore Mirko Beljan. U Francuskoj je bio započet posao dobro. Tamo su radili Andrija Pavlović i Josip Rokić (predjel St. Donis) a suradjivao je jedno vrijeme i Vladimir Radić. Poslije su međutim francuske vlasti spriječile svaki rad u Francuskoj, pa su zbog progona morali biti (vraćeni? - op. Ž. K.) i oni iz St. Donisa (njih oko 10) u logor u Italiju.

Veze Pavelića s Italijom i Njemačkom bile su samo na oko dobre i korisne za hrvatsku stvar. U samoj Njemačkoj uz sve napore nije se uspelo predobiti Njemce za otvorenije podupiranje ustaškoga rada. Ostalo je samo pri obećanju ili pri pokušavanju izigravanja kao da tobože ni jedan ured nije u Njemačkoj kompetentan za tu stvar. U lipnju 1933. likvidirao je Pavelić dopisni ured Vrhovnog Starešinstva u Berlinu, dra. Jelića poslao u Ameriku, a za veze sa Njemačkom poslan je dr. Mile Budak, koji je tamo ostao sve do polovice listopada 1934. Ni njegov rad nije donio mnogo više uspjeha, što se je pokazalo nakon atentata u Marseilleu. S kim je sam Pavelić osobno dolazio u dodir od njemačkih ličnosti to ne znam, nu u razgovorima bi se bilo spominjalo ime Rosenberga. Dr. Jelić je najviše podržavao vezu s nekim majorom njemačke vojske, koji je u fasciklina označen kao »Leonida«. Taj je jednom zgodom god. 1934. prisustvovao vježbama ustaša u Berge val di Tare. Što se Madžarske tiče, glavna je veza izgleda bio pukovnik Balenović, koji je bio namješten u obrambenom (protušpijunskom) poslu u Madžarskoj. Izravna veza Pavelića i madžarskih političara nije mi poznata. Sjećam se tek da je bilo govora o nekom navodnom političkom utanačenju između Pavelića i Echarda Tibora, tadanjeg vodje stranke madžarskih maloposjednika. Inače su dolazila pisma od t.z. Madžarske Lige, a u osobnoj pismenoj vezi stajao je Poglavnik sa prof. Bajzom, koji je izgleda, napose promičbeno putem raznih članaka propagirao hrvatsku stvar u madžarskom tisku. Osim samoga boravka naših na madžarskom tlu, od Madžarske nismo imali nikakvu stvarnu korist. Što se tiče madžarskih putnica, stvar će znati Hranilović i Servatzi.

Što se tiče Italije, stvar je bila najuspjelija, jer je ona dala i oružje i opremu i novaca za uzdržavanje logora. Međutim je bilo očito, a to je Pavelić često puta natuknuo, da je to sve skupa špekulacija sa strane Italije, nu da se drugo ne da učiniti već izkoristiti do svih mogućnosti pomoć Italije za hrvatsku stvar. Vidlo se je (to? - op. Ž. K.) jasno tokom godine 1934. Već i prije atentata u Marseilleu da Talijani sa sniživanjem dotacije i zavlačenjem u nabavcima žele ili omesti ili što više oslabiti ustaški rad. Uzalud je dr. Pavelić nastojao - prema njegovim izjavama - postići to da se što veći broj ljudi prebaci iz Belgije i drugih zemalja u logore u Italiju. Za vrijeme Pavelićeva zatvora odnos se je bio toliko pogoršao da je Pavelić u jednom pismu za Mussolinija rekao po prilici i ovo: »Može se mene držati u zatvoru i ometati me u radu, ali me ne može nitko prisiliti da uz sebe držim povezan stanoviti broj robova a ne boraca za slobodu. Uostalom, Hrvatska će svakako biti slobodna«.

Odnos sa talijanskim vlastima nije se mnogo popravio niti poslije zatvora. Pavelić n.pr. uopće nije htio ići posjetiti logor na Liparima, budući je to bio svuda poznat otok za internirce.

Najteži dani za emigrante bili su nastali poslije sklopljenog sporazuma između Ciana i Stojadinovića. Pavelića su internirali u vili »Pogianello« (?) kraj Siene, tu je i u pogledu kretanja a i novčano vrlo loše stajao. Svi častnici, viši dočastnici i razni povjerenici bili su odvojeni sa Lipara i razbacani po dvoje ili troje po čitavoj južnoj Italiji i otocima, gdje su pojedincu slali 250 lira mjesečno, a inače često puta zatvarali i u samim mjestima proganjali. Kretanje bijaše skučeno. Moj najdulji zatvor u Italiji bio je god. 1938. u Rimu, koji je trajao deset mjeseci. Bez ispitivanja i obrazloženja puštiše nas van, te dok su neke vratili u njihova stara mjesta, nekima se je dalo nova lošija mjesta za boravak. Postupak je bio još stroži. Na Liparima su ostali obični vojnici, te su mnogo propatili, a nastojalo se je na sve načine djelovati (na njih) ili prisiliti (ih) na povratak u Hrvatsku. Akoprem (se) ni ljudi nisu mogli dopisivati sa Pavelićem ni išta o njemu čuti, oni su (se) na Liparima uzdržali (valjda zadržali - op. Ž. K.), to jest njih oko 230, dok je velik broj odkazao gostoprimstvo i povratio se u domovinu. Mnogi su nakon toga u domovini potajno radili na ustaškoj stvari, jedan je dio ostao nepokretan, a tek njih dvadesetak otišlo je na protivnu stranu, kao prof. Andrija Luetić, Mate Šuman, Ante Olujić i drugi. Stanje se je popravilo tek sredinom 1940. kad se je za iste jeseni predviđao u mjesecu rujnu evropski sukob. Tada smo Eugen Kvaternik, Mijo Babić i ja bili smješteni u grad Lucca, gdje smo već našli Servatzia. Tu smo proboravili kratko vrijeme, dok nisu pridošli iz raznih mjesta do tada internirani Ivan Devčić, Kruno Devčić, Ivo Herenčić, Mijo Seletković, Stjepan Tomičić, Ante Pejković. Njima je po Paveliću povjeren rad na vojničkim propisima, osnovama za eventualni oružani prepad ustaških skupina u domovinu, te razne druge stvari. Kvaternik i ja pozvani smo k Paveliću u Massa Marinu, te nakon kratkog vremena, negdje u kolovozu 1940. u Firenzu, gdje smo u očekivanju događaja izradjivali razne osnove za upad u zemlju, izradjivali karte o upravnoj podjeli buduće države i rješavali malobrojne dopise, koji su stizali. Pavelić je u to vrijeme često puta putovao u Pisu, gdje bi se sastajao sa već spomenutim policijskim inšpektorom Contiem, kuda je stizala i pošta za njega. Inače je Pavelić izradjivao karte buduće države i pravio razne bilješke o svemu, što će trebat učiniti u domovini. Za to vrijeme dolazio bi k njemu češće ministar Šimić (Marijan - op. Ž. K.), koji je u Trstu ili Fiumi služio kao veza sa domovinom. Iz domovine, koliko ja znadem, nije dolazio nitko, tek su preko Brkana u Zadru i Šimića stizali izvještaji o stanju u domovini, a tim je putem Pavelić slao i svoje naloge i upute. U tom je radu u isto vrijeme sudjelovao i Dido Kvaternik, koji je osim toga vršio dužnost blagajnika Glavnog Ustaškog Stana. Ispravljam izvješće u toliko da je u Luku došao negdje u kolovozu ili rujnu Juco Rukavina, koji je dugo razgovarao s Pavelićem, čije je poruke zatim odnio u domovinu. U porukama - koliko sam saznao - kaže se među ostalim i to da se sve nacionalističke struje (Budak, Buć, neka »Mladica« i neki odbor »mladih« koji je navodno predvodio dr. Dilberović) moraju složiti i zajednički raditi. Isto je tako u poruci rečeno da zbog takvih neslaganja on ne može nikog u domovini imenovati svojim zamjenikom. Isto ispravljam za Zadar: preko Brkana išla je veza samo do iza atentata u Marseilleu, a poslije toga isključivo preko Andrije Relje. Postojala je osim Šimića i Relje još i jedna treća veza preko nekog umirovlje-

nog pukovnika u Trstu, čije ime ne znam niti išta поблиže o njemu. S njim se je dopisivalo (Pavelić ili po diktatu Kvaternik na njemačkom jeziku). Najvažnija po mom mišljenju vijestna veza, iza koje su stajali u domovini dr. Budak i Slavko Kvaternik, išla je na neku adresu u Sieni. Poštu je primao sam Pavelić, a vijesti izgleda da je slao sadašnji general Sabljak (Adolf - op. Ž. K.). O tom nisam siguran, no čuo sam.

Što se tiče našeg programa, taj je bio predviđen ustaškim načelima, koja su za nas kao temelj bila dovoljna. Kao i o svim drugim pitanjima, govorilo se je i o pitanju Židova i Srba u Hrvatskoj na koje su ustaše bili silno ozlojedjeni zbog hegemonističkog i diktatorskog vladanja u Hrvatskoj te ekonomskog presizanja Židova. Bile su nabačene u razgovorima tri mogućnosti: uništenje židovstva putem narodnog bojkota, preseljenje Srba iz Hrvatske u Srbiju, ili sporazum sa Srbima kao nekada za vrijeme Austro-Ugarske monarhije. Sam Pavelić nije nikada o tim pitanjima, kao ni o granicama, otvoreno rekao svoje mišljenje, već bi dodao da će čitava stvar ovisiti i o prilikama koje su izvan nas.

Povratak u domovinu uslijedio je ubrzanim tempom zbog događaja u Beogradu, pa su odpale sve osnove o prodornim jedinicama, koje bi se bile imale kopnenim i zračnim putem ubaciti u razne predjele Hrvatske. Tako su ustaše posve mirno i nesmetano stigli u Zagreb u noći od 14. travnja 1941.

Od važnijih ljudi bili su u emigraciji slijedeći: dr. Mile Budak, Vjekoslav Servatzi, Ante Brkan, Ante Valenta, Josip Milković, Tomo Grgić, Eugen Kvaternik, Vladimir Singer, dr. Andrija Artuković, dr. Stjepo Perić, dr. Mladen Lorković, Slavko Cihlar, Gustav Perčec, Mijo Babić, Zvonko Pospisil, Marko Vujeva, Anto Bubalo, Stanko Hranilović, Tihomir Vrljić, Stjepan Marušić, Luka Čulić, Fabijan Čorić, Marko Roščić, Mirko Beljan, Ante Moškov, (Marko ili Stipe? - op. Ž. K.) Došen, Ivo Herenčić, Vilko Pečnikar, Ante Valenta, Zlatko Frajsman, Mijo Bzik, Andrija Relja, Stjepan Duić, Ivo Perčević, te u Madžarskoj dosta odalečen od rada dr. Frank.

Točno ne znam, ali prema mnogim izjavama čuo sam da je za likvidaciju Srba i Židova izradio osnovu i dao nalog Dido Kvaternik kao ravnatelj za javni red i sigurnost. Da li je on o tome primio nalog ili referirao Paveliću ne znam.

Teško je odgovoriti tko je ubijao i gdje Srbe i Židove. Takve stvari čovjek mora ili sam vršiti ili vidjeti ili dobiti priznanje. Ovako, pošto nisam nigdje u akcijama klanja ni na terenskoj borbi sudjelovao, mogu reći samo ono što se je i među nama govorilo: klali su Luburić, Sudar (govori se o desecima pa i o stotinama tisuća), a spominju se još imena Venture Beljka ustaškog bojnika, zatim dopukovnika Ivana Devčića zvanog Pivac, te nekog Grabovca, koji je poslije poginuo. Govorilo se je i o Miji Babiću kao prvom šefu »Obrane« i organizatoru zatočeničkih logora, nu ne vjerujem da bi on dospio klati jer je poginuo već početkom srpnja 1934. Spomenuti, kojih poznam, u koliko bi bilo došlo do razgovora o tim stvarima, najpompnijije su izbjegavali bilo što o tome govoriti. Svakako je najstrašnije ozloglašen Luburić sa svojim ljudima, od kojih ja do zatvora u Mariboru nisam poznavao ni jednoga. Tamo smo bili skupa oko pola sata, nismo smjeli razgovarati, a zatim su njih odveli.

Kakvi su nalazi Pavelića bili u tom pogledu ne znam, nu znam to da bi se često uzrujavao zbog stiglih prijava. Inače je nekoliko puta dao amnestiju i izgleda mi da je on osobno imao želju još 1943. na miran način s partizanima dokrajčiti borbe i prolijevanje krvi. Opet kažem da su to samo moji dojmovi iz razgovora u prikrajku, a izravno sam sa Pavelićem govorio tek o svome poslu. Ističem da je među velikom brojem ustaša i povratnika i emigranata izbilo nezadovoljstvo zbog radikalnog rješavanja pitanja neprijatelja NDH. Medjutim to nije ništa koristilo.

O odnosu između NDH, odnosno ustaškog pokreta i Njemačke te Italije, mogao bi prema mojem promatranju ponoviti ono isto što sam rekao i za vrijeme emigracije. Znam tek to da je Pavelić dane i dane utrošio u razgovorima i prepirkama sa predstavnicima Italije i Njemačke, napose zbog okupatorskih zahtjeva i tamanjenja našega življa. Kao odgovor dobili smo konačno kozačke odrede, koji su harali i klali, a protiv čijih zločina nikakvi protesti s naše strane nisu koristili. Ističem da je na mnogim mjestima došlo do sukoba između ustaša i kozaka, a pukovnik Boban zazvao je jedne noći sve u Podravini se nalazeće njemačke časnike i dao im ultimatum da ako ne prestanu kozački zločini, da će dati po kozacima pucati.

Nijemci su tražili izlaz iz sale da telefonski govore sa višom komandom, nu Boban to nije dozvolio, te su Nijemci morali pristati. Od toga dana u velike je ublaženo nesnosno kozačko haranje po Podravini.

Za stanje u Hrvatskoj čitavu odgovornost svaljuju naši ljudi na njemačkog poslanika Kaschea, za kojeg kažu da je zapravo vladao on. Govori se da se Pavelić nije mogao odupreti, jer se mu se odmah grozilo sa uništenjem Hrvatske iz zraka i po divizijama te sa izseljenjem Hrvata. S tim u vezi pitanje spremne kapitulacije po Lorkoviću i Vokiću mnogi su ustaše takodjer pozdravili, a vjerovalo se je da tako misli i sam Pavelić, koji ali čeka bolju priliku a da u medjuvremenu već ima dodira sa zapadnim saveznicima u sporazumu sa dr. Mačekom. Svakako, to su rieči, a što je na stvari, to znade samo on. Svakako je zanimljiv sam slučaj naloga za povlačenje vojske i predaju oružja Anglo-Američanima, kojim povodom su širene razne vijesti, medju inim da će NDH biti uskoro opet uspostavljena punom pomoći Engleza i Amerikanaca.

Moj odnos spram Kvaternika, Lisaka, Herenčića, Servatzia, Pečnikara, Moškova i Kirina akoprem prijateljsko emigrantski, nije bio nikada intiman, a da bi mogao znati što pobliže o njihovom radu, osim o onome što je već poznato. Razlog je takvog odnosa valjda u tome što nisam intelektualac i što nisam bio »terenac« što su često puta bockajući predbacili. Kirina sam upoznao tek 1941. u Osobnom uredu GU Stana, gdje smo svi iz početka radili svaki svoj posao zbog pomanjkanja prostorija. Znam da o njemu govore kao o radikalnom policajcu, koji da se osobito istakao u hvatanju komunista u Zagrebu. Zbog njegove dosta surove naravi nisam s njim ni dolazio u dodir. Takodjer i za Viktora Tomića grmi čitava Hrvatska da je klao Židove i Srbe. Medju emigrantskim časticima intimnije su bili povezani Servatzi, Luburić i Moškov (po sriedi su izgleda namjeravane ženidbe), dok bi ja koji put prošetao sa Lisakom i Pečnikarom, manje sa Herenčićem, ili zajednički večerao. Od kad su Pečnikar i Lisak preuzeli posljednje svoje dužnosti, toliko su se odalečili da ja kao ni s Moškovom, ni Luburićem ni ostalima nisam gotovo dva ili tri mjeseca se ni sastao, tek telefonski službeno razgovarao. Za Lisaka ne znam da bi bio prije prisustvovao akcijama klanja, tek su mi poznate osude koje su izvršene od kad je glavni ravnatelj za javni red i sigurnost.

Uopće, kontakt je medju nekadanjima emigrantima vrlo slab, jer je velika većina udijelena u raznim drugim postrojbama, ako preostali nisu ni za vojsku ni za posao. Stoga mi je i povjereno »zapovjedništvo« nad tim ostacima, da tu organizaciju likvidiram do kraja, a očevit da se vodi u stožeru Ustaške vojnice.

Što se tiče odlazaka u Sloveniju, stvar stoji ovako: Nazvan sam brzoglasno iz Minorsa (Ministarstva oružanih snaga - op. Ž. K.) sa nalogom da prikupim ostatak neudijeljenih emigranata i da se s njima kako bilo probijem do Celja. Preporučena nam je Velika Gorica, gdje je bilo nešto kamiona na raspolaganju i gdje smo stigli 5. svibnja na večer. Tokom noći spaljena je u tom mjestu emigrantska pismohrana i to prema nalogu iz Postrojništva. Pismohrana je iz skladišta na Rebru odvezena kamionom u Vel. Goricu. Do Celja smo nas pedesetak putovali dva dana i noći, većinom pješice. Tamo smo našli generala Servatzia sa stožerom.

Čitavo povlačenje do austrijske granice bilo je praćeno raznim pregovorima na koje bi redovito odlazili Servatzi i prof. Crljen, a koji puta i Herenčić. U času kad su izvještene bijele zastave bilo je bolnih prizora. Moram pripomenuti da je većina civilnog ljudstva živjela pod dojmom strašnog nekog terora, ako bi pobijedili partizani sa Rusima. Da li je to bio osjećaj ili posljedica promičbe, ne znam. Osim pomaganja kod ranjenika i svrstavanja samovoza, nisam na cijelom putu imao nikakvu dužnost niti sam do zadnjeg časa znao o osnovama (?). Kad sam vidio iz daljega bijele zastave, potrčao sam potražiti Herenčića ili Bobana, no ljudi su mi rekli da su oni praćeni Viktorom Tomićem i još nekim otišli u šumu. Ja sam sa ostalima pripadnicima P.t.b. (Poglavnikove tjelesne bojne - op. Ž. K.) predao samokrese i ušao u prvu pješačku kolonu, te preko zatvora u Mariboru i Celju stigao u Zagreb.

Kao obrazloženje što sam se u »Kartonu« pozvao na Tomu Čikovića, koji je neki veliki partizanski funkcioner, dodajem da sam s njim za vrijeme diktature bio vrlo dobar i da je on s nama tada suradjivao. Kad je pak za vrijeme Dide Kvaternika medju ostalima uhićen on i još neki seljaci, ishodio sam od

Pavelića da ih se pusti. I po drugi put sam pravodobno spričio njegovo zatvaranje, pa i njegov i Stjepana Prvčića odlazak u Jasenovac time što su pušteni na slobodu i stavljeni pod lagani nadzor. I u nekim drugim zgodama založio sam se za zatvorenike, a prigodom partizanskog velenapadanja na Koprivnicu, moje rodno mjesto, kad sam čuo da neki neodgovorno spremaju pokolj preventivno uhićenih sumnjivih građana, potrčao sam do Bobana i zajedno s njim preboravio jedno vrieme među uhićenima u skloništu židovske bogomolje. Boban je izdao nalog da se pojača straža i povede istraga i pronadje one, koji su taj navodni pokolj spremali.

O mom socijalnom shvaćanju ne ću govoriti: cilj mi je bio nezavisna Hrvatska i u njoj socialna pravica. U mojem promičbenom radu to možda nije došlo do izražaja, ali nisam kriv što promičba ne može nikad biti izraz osjećaja i istine.

Zaključeno: Zagreb, 9. lipnja 1945.

Mijo Bzik, pukovnik P.t.b.

Dokument br. 2

**FEDERALNA DRŽAVA HRVATSKA
ZEMALJSKA KOMISIJA
ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJIHOVIH POMAGAČA
Br: 3192/45 Zh. Broj 9030**

O D L U K A

o utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača

ZLOČINAC:

Prezime i ime:	BZIK MIJO zvani »Miliša«
Približna starost:	39 god. star (rođen 13. 9. 1907.)
Narodnost:	Hrvat
Jedinica, zvanični položaj i čin:	ustaški pukovnik P.T.B.-a, »poglavni pobočnik« (adjutant) Pavelića, član t.zv. Hrvatskog sabora ustaški pisac i propagator
Mjesto stalnog boravišta:	rodom iz Koprivnice, živio u Zagrebu
Posljednje boravište:	nepoznato, u bjegstvu u inostranstvu

Ostali lični podaci: -

ŽRTVE ZLOČINA (OŠTEĆENICI):

(sa ličnim podacima)

stotine hiljada imenično neutvrđenih žrtava, naročito Srba, Jevreja i Cigana, te antifašista - Hrvata, sa područja t.zv. NDH.

KRATAK OPIS I KVALIFIKACIJA ZLOČINA:

Izdaja naroda - ubijstva i pokolji - masovno upućivanje, mučenje i zlostavljanje građanskih lica u koncentracionim logorima - pljačka i namjerno rušenje i pustošenje imovine. Organizovanje oružane borbe protiv saveznika i protiv NOV-a. Aktivna vojna, politička i ekonomska saradnja i služba okupatoru. (član 23, 46, 47 haaškog reglamana od god. 1907.: konvencija o zakonima i običajima rata na suhu, te član 3. tač. 3. zakona o krivič. djelima protiv države).

Zločinac BZIK MIJO još prije aprila god. 1941. bio je jedan od vodja i organizatora terorističke ustaške organizacije u emigraciji. Dolaskom na vlast kvislinga Pavelića postaje član t.zv. Hrvatskog sabora te biva promaknut za ustaškog pukovnika i »poglavnog pobočnika« (adjutanta) Pavelića. Na tim visokim položajima

jima provodi politiku masovnih ubijstava i pokolja, svirepog mučenja i zlostavljanje u konc. logorima, te pljačke i paljevine nad stotinama hiljada nedužnih Srba, Jevreja, Cigana i antifašista - Hrvata.

POJEDINOSTI O ZLOČINU:

(Zločinac, mjesto, vrijeme, način i sredstva izvršenja, žrtve, šteta)

B Z I K M I J O, ustaški pukovnik, Pavelićev »poglavni pobočnik«, član t.zv. Hrvatskog sabora i glavni ustaški propagator, novinar i pisac, spada u red najtežih i najodgovornijih ratnih zločinaca - izdajnika, koje je dao zločinački ustaški režim za vrijeme okupacije Jugoslavije. Kao stari zakleti ustaša ilegalne terorističke Pavelićeve organizacije »Ustaša« **MIJO BZIK** bio je duže vremena jedan od glavnih funkcionera u raznim emigrantskim ustaškim logorima u Italiji i Mađarskoj.

Prije samog napada Osovine na Jugoslaviju, ova teroristička emigrantska organizacija, po planu svojih gospodara Mussolinija i Hitlera, imala je zadatak da propagandom rasne, vjerske i nacionalne mržnje naročito protiv Srba, te kao i terorističkim aktima sabotaze slabi otpornu snagu naroda Jugoslavije i da prigodom pripremanog napada fašističke Italije i nacističke Njemačke bude jezgra pete kolone. Notorno je da su ovi emigranti kasnije zaista na puno zadovoljstvo napadača - okupatora izvršili svoju izdajničku ulogu. Vrativši se sa ostalom bandom iz emigracije u Zagreb pod zaštitom osovinskih bajuneta - zločinac **BZIK MIJO** zauzima najodgovornije visoke položaje u vojnom i političkom terorističkom aparatu vlade kvislinga Pavelića. Najprije postaje jedan od šefova Pavelićevog ureda za novinstvo i propagandu u Zagrebu. Kad je Pavelić, da dade neki vid normalnosti svojoj strahovladi, dekretima imenovao članove t.zv. Hrvatskog sabora, jedan od istaknutih članova bio je i zločinac **Bzik**. Članovi ovog marionetskog "parlamenta" prvi put su se sastali 24. 2. 1942. godine. Tada su oni jednoglasno i svečano odobrili zločinačku politiku kvislinga Pavelića i njegove strahovlade koja je odcijepila jedan dio nacionalne teritorije Jugoslavije i stvorila Hitlerovu marionetsku državu t.zv. NDH, te je cijeli ovaj teritorij sa svim sredstvima stavljen na raspolaganje ratnom stroju i potencijalu Osovine. Ona je što više formirala i organizirala vlastite vojne jedinice, koje su kao pomoćne trupe okupatora vodile oružanu borbu protiv Saveznika i protiv NOV-a. Članovi ovoga sabora odgovorni su naročito još i zbog toga što su dajući izraze vjernosti krvniku Paveliću svjesno legalizirali sve po ustaškoj vladi donesene zakone, zakonske odredbe, naredbe itd., među kojima i rasne te vjerske zakone i odredbe, kao i odredbe o formiranju raznih prijekih sudova i koncentracionih logora. Time su oni svi suodgovorni za politiku potpunog fizičkog uništenja i istrebljenja srpskog naroda u Hrvatskoj, kao i svih Jevreja i Cigana, te antifašista - Hrvata, koja politika je sistemski provadjana već od konca aprila mjeseca 1941. godine. Od tada pa do februara 1942. godine, kada je t.zv. Hrvatski sabor odobrio genocidnu politiku zlikovca Pavelića, bilo je notorno i svakom poznato da je po ustašama poklano prigodom raznih akcija ili u logorima - mučilištima: Jasenovcu, Staroj Gradiški, Jadovnu u Lici, Lobargradu, Pagu, Koprivnici, Lepoglavi, itd. više stotina hiljada Srba, desetine hiljada Jevreja i Cigana, a takodjer i mnogo hiljada antifašista - Hrvata, a njihova imovina popaljena ili opljačkana.

Odgovornost zločinca **BZIKA** pored toga još jasnije proizlazi iz činjenice da je on od polovine 1942. godine postao i lični adjutant t.j. »poglavni pobočnik« samoga Pavelića. Osim ovih visokih funkcija, **BZIK MIJO** biva 1. 9. 1942. godine imenovan za »glavara odgojnog odjela u zapovjedništvu ustaške vojnice«. Zatim 5. XI. iste godine postaje ustaški pukovnik odgojne struke u PTB-u (Pavelićeva tjelesna bojna - lična garda) a 10. III. 1943. godine postaje »pročelnik odgojnog odjela upravnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH«. Kao visoki funkcioner na svim napred navedenim položajima, a osobito kao lični adjutant krvnika i kvislinga Pavelića, **MIJO BZIK** je odgovoran kao jedan od organizatora i rukovodilaca oružane borbe kvislinških ustaških trupa, koje su, bilo samostalno, bilo kao pomoćne vojne jedinice okupatorskih trupa vodile borbu protiv Saveznika i protiv jedinica Narodno-oslobodilačke vojske. Osim toga, ove izdajničke trupe, izvršujući plan okupatora, u mnogobrojnim

oružanim akcijama na nedužno civilno stanovništvo, sistemski su provodile u djelo zločinačku politiku potpunog fizičkog istrebljenja i uništenja čitavog srpskog naroda u Hrvatskoj, kao i svih Jevraja i anifašista - Hrvata. Njegova zločinačka djelatnost nije utvrđena i dokazana samo time što je bio funkcioner na visokim položajima u terorističkom vojnom i političkom ustaškom aparatu, već je on jedan od glavnih ideologa i ustaških propagatora. Skoro svakodnevno u raznim ustaškim dnevnim listovima, brošurama i časopisima, kao i preko radija objavljivani su njegovi propagandni članci i govori. Bio je i direktor lista »Ustaša«, glavnog glasila ustaške organizacije. Bavio se je i publicistikom, te napisao 1942. g. i knjgu »Ustaška pobjeda«. U svim tim člancima, govorima i knjigama veliča ustaški

FEDERALNA DRŽAVA HRVATSKA
ZEMALJSKA KOMISIJA
ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA
I NJIHOVIH POMAGAČA

Zh. broj 030

Br: 3192/4

ODLUKA
o utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača

ZLOČINAC:

Prezime i ime: B. Z. I. K. M. J. O. izzvani "Milaša"
Približna starost: 39 god. star (rodjen 13.9.1907)
Narodnost: Hrvat
Jedinica, zvanični položaj i čin: ustaški pukovnik P.T.B-a, "poglavi pobočnik (adjutant) Pavelića, član t.zv "hrvatskog sabora", ustaški pisac i propagator,
Mjesto stalnog boravišta: rodom iz Koprivnice, živio u Zagrebu
Posljednje boravište: nepoznato, u bjegstvu u inostranstvu
Ostali lični podaci:

ŽRTVE ZLOČINA (OŠTEĆENICI):
(sa ličnim podacima)
stotine hiljada imenično neutvrđenih žrtava, naročito Srba, Jevreja i cigana, te antifašista - Hrvata, sa područja t.zv. "NDH".

KRATAK OPIS I KVALIFIKACIJA ZLOČINA:
Izdaja naroda ubijstva i pokolji-masovno upucivanje, mučenje i zlostavljanje građanskih lica u koncentracionim logorima-pljačka i namjerno rušenje i pustošenje imovine. Organizovanje oružane borbe protiv saveznika i protiv NOV-e. Aktivna vojna politička i ekonomska saradnja i služba okupatoru. (član 23, 46, 47 haškog reglamana od god. 1907; konvencija o zakonima i običajima rata na suhu, te član 3. tač. 3. zakona o krivič. djelima protiv države).

Zločinac B. Z. I. K. M. J. O. još prije aprila god. 1941 bio je jedan od vodja i organizatora terorističke ustaške organizacije u emigraciji. Poslije pada vlasti kvislinga Pavelića postaje član t.zv "Hrvatskog sabora", te čuva promaknut za ustaškog pukovnika i "poglavnog pobočnika (adjutanta) Pavelića. Na tim visokim položajima sprovodi politiku masovnih ubijstava i pokolja, svirepog mučenja i zlostavljanja u konc. logorima, te pljačke i paljevine nad stotinama hiljada nedužnih Srba, Jevreja, cigana i antifašista-Hrvata.

Prva stranica "Odluke o utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača" iz 1945. godine

režim i zlikovca Pavelića, kao i nacističku Njemačku, a bijesnom mržnjom napada Saveznike i Narodno-oslobodilački pokret. Odobrava i opravdava zločinačku politiku prema nedužnom srpskom narodu i Jevrejima te harangira i podstrekava na nova ubijstva.

Za svoje izdajničke usluge bio je od Pavelića u više navrata odlikovan visokim odlikovanjima. Tako je kao ustaški pukovnik PTB-a, »poglavni pobočnik« i ravnatelj lista »Ustaša«, odlikovan ustaškim časnim znakom A. i. B. (?), tim rijedkim odlikovanjem, kojim su bili odlikovani samo istaknuti ustaše i emigranti. Zatim je odlikovan redom za zasluge I. stupnja a također je odlikovan i kvislinškim odlikovanjem slovačke vlade spomen znakom »Zlatni znak armadnih preteka«.

Obzirom na sve napred istaknuto, bivši ustaški pukovnik, Pavelićev »poglavni pobočnik«, član t.zv. Hrvatskog sabora, te ustaški novinar, pisac i propagator BZIK MIJO, utvrđuje se kao naročito teški ratni zločinac i izdajnik, koji mora odgovarati za svoje zločine pred sudom zemlje gdje ih je počinio.

DOKAZI:

1) »Vijesnik« ustaške vojnice br. 8 od 1. 9. 1942., Bzik Mijo imenovan je kao »poglavni pobočnik glavarom odgojnog odjela u zapovjedništvu ustaške vojnice«, strana 220.

2) »Vijesnik« ustaške vojnice br. 13 od 5. 11. 1942. godine, strana 339 imenovan za djelatnog ustaškog pukovnika upravno-odgojne struke u PTB-u;

3) Vojni vijesnik br .10, od 10. 3. 1943., strana 330, postavljen je za pročelnika odgojnog odjela upravnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH;

4) Kao ustaški propagator napisao je među ostalima slijedeće: u časopisu »Hrvatski krugoval« br. 4. od 13. 7. 1941., str. 2. članak pod naslovom: »Ustaška smrt Mije Babića« (u kojem veliča kao heroja poznatog zlikovca i bandita Miju Babića); nadalje članke »Kako je nastala ustaška pjesma« u listu »Za dom« od 26. 3. 1942., br. 15 - 16 str. 2; »U svanuće zore, a u ponuće dana« (prvi nastup ustaških postrojbi na zagrebačkim ulicama u časopisu Spremnost od 15. 3. 1942., br. 3., strana 5.); »Poglavnik odlazi iz domovine u borbu«, Spremnost od 10. 4. 1942., br. 7., str. 5); »Ustaška Hrvatska će se s njima obračunati«, list »Hrvatski Narod« od 10. 5. 1942., br. 4., str. 3); napisao knjigu »Ustaška borba« izašla u Zagrebu god. 1942.; članak »Zašto smo pošli u emigraciju«, objelodanjen u Hrvatskom listu »Krugoval« br. 15. od 11. 4. 1943.; održao predavanje pod naslovom "17. 1. 1929. najveći dan ustaškog pokreta« (ovaj datum je dan odlaska Pavelića u emigraciju); u listu »Ustaša« u broju 1. od 17. 1. 1943 na strani 14 objavio je članak »Uzalud im svaka promičba« te u broju 40. - 41. od 2. 10. 1943. članak »Oblik ustaškog pokreta«; i najzad u broju 43. na strani 14 od 31. 10. 1943. članak »Kroz pismohranu ustaškog pokreta«, kao i niz drugih članaka i govora objavljenih u dnevnoj ustaškoj štampi.

Š T E T A:

(U čemu se šteta sastoji? - Vrijednost u predratnim dinarima)

S A U Č E S N I C I:

N A P O M E N A:

Referent: Baranović

U ZAGREBU, dne 8. IV. 1946.

Sekretar:
(potpis nečitak)

Pretsjednik:
(u.z. - potpis nečitak)

Summary

DEVOTION AND LOYALTY THE USTASHE POGLAVNIK A. PAVELIC TILL DEATH: TWO UNPUBLISHED STORIES ABOUT MIJO BZIK

by Zeljko Kruselj

Circumstances surrounding death of MIJO BZIK, the right hand and chief adjutant of the notorious Ustashe Poglavnik A.Pavelic were unknown and unrevealed for decades. Bzik was one of the key figures of Ustashe immigrant movement in the period between the two great wars. During the reign of the Nazi puppet regime, so-called "Independent State of Croatia" - NDH- he was the chief of the state political propaganda and their official "historian" of the Ustashe regime.

Only recently Bzik's "Statement" on key figures of his time was found in today's state archives. The "Statement" describes not only key figures, but also the methods of reign of the Ustashe movement, their M.O. of a sort. The statement was given by him upon his arrest in Slovenia, and an interrogation before Communist prosecutors in Zagreb, on 9 June, 1945. It was only a few weeks before he was sentenced to death and executed by hanging.

For the first time now the public has an opportunity to read the decision made (brought 9 April, 1946) by the State commission of Federal Rep.of Croatia, listing all war criminals, and Nazi collaborators. Mijo Bzik is on that list, listed as "presumably escaped abroad"; he was proclaimed a war criminal post mortem.

